

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/39/2004

ZAUFANIE W SFERZE PUBLICZNEJ I PRYWATNEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

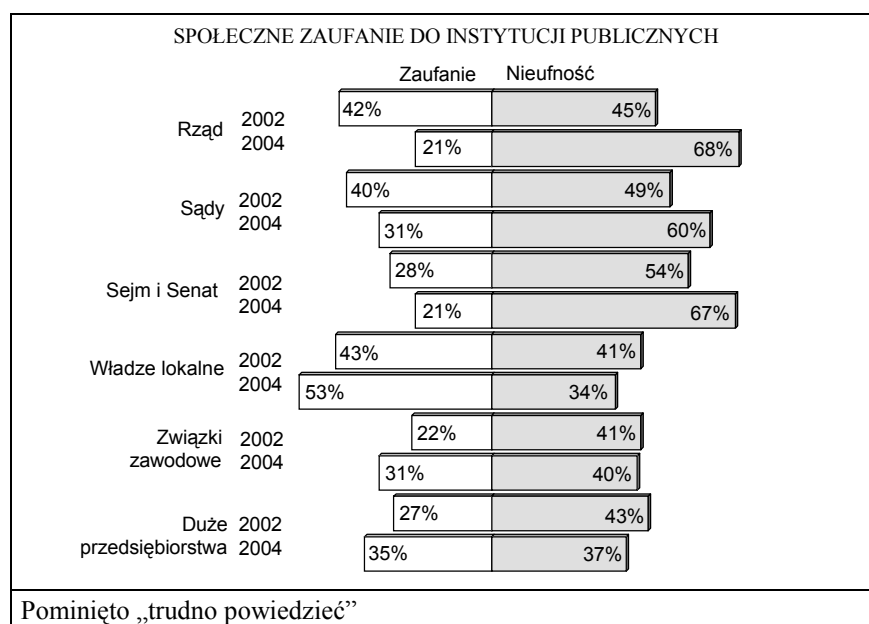
WARSZAWA, LUTY 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- W polskim społeczeństwie stosunki między ludźmi, których łączy pokrewieństwo, wspólna praca lub sąsiedztwo, na ogół opierają się na zaufaniu. Ankietowani najczęściej ufają najbliższej rodzinie (98%), dalszym krewnym (87%), współpracownikom (79%) oraz sąsiadom (74%).

- Niemal powszechnym zaufaniem cieszą się w Polsce instytucje charytatywne: Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy (86%), Caritas (84%) i PCK (82%). Zdecydowana większość Polaków ma również zaufanie do wojska, harcerstwa i Kościoła (po 75%). Ufne nastawienie przeważa także wobec ONZ (62%), NATO (59%) i - w mniejszym stopniu - UE (46%), a także wobec policji (56%), telewizji (54%) i władz samorządowych (53%). W stosunku do prasy i dużych przedsiębiorstw zaufanie jest równie częste jak nieufność. Większość Polaków nie ma zaufania do Sejmu i Senatu, rządu i partii politycznych.

- Stosunek społeczeństwa do większości omawianych instytucji jest stabilny. Od stycznia 2002 roku znacznie obniżył się jednak poziom społecznego zaufania do rządu, sądów oraz Sejmu i Senatu. Wzrosło natomiast zaufanie do władz lokalnych, związków zawodowych i dużych przedsiębiorstw.

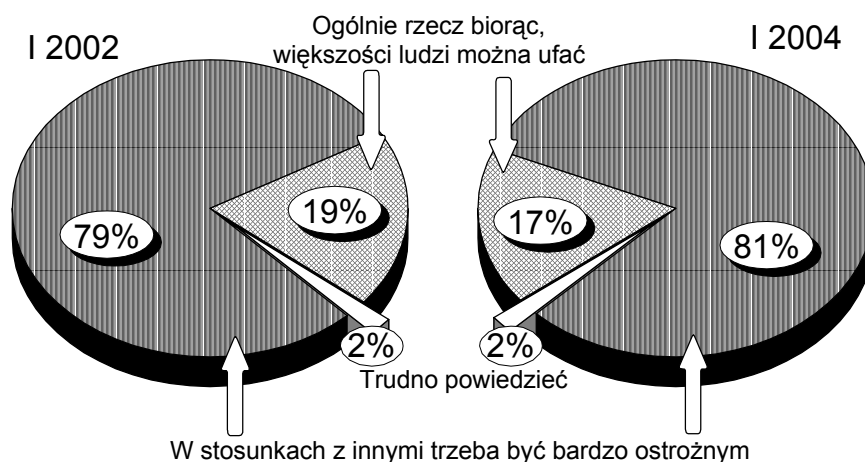
W styczniowym sondażu¹ podjęliśmy problematykę zaangażowania Polaków w pracę społeczną - zarówno grupową, w różnego rodzaju organizacjach pozarządowych, jak i dobrowolną, bezpłatną aktywność na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących². Chcieliśmy się dowiedzieć, jak liczna jest grupa Polaków próbujących w ten sposób współtworzyć świat wokół siebie i czy ostatnie lata przyniosły jakieś zmiany w tej dziedzinie. Poszukiwaliśmy też czynników sprzyjających wrażliwemu, obywatelskiemu nastawieniu do rzeczywistości oraz takich, które je blokują. Obecnie zamierzamy sprawdzić, czy i w jakim stopniu zaangażowanie w pracę społeczną wiąże się z zaufaniem do rodziny, współpracowników i sąsiadów, a także do instytucji życia publicznego.

ZAUFANIE CZY OSTROŻNOŚĆ W RELACJACH MIĘDZYLUDZKICH?

Zaufanie lub nieufność mogą być kierowane ku różnym obiektom - w omawianym badaniu interesuje nas przede wszystkim zaufanie Polaków do osób, z którymi łączą ich więzi w rodzinie, w miejscu pracy i zamieszkania, a także do instytucji życia publicznego. Zadaliśmy jednak także pytanie o zaufanie do bardziej abstrakcyjnego obiektu - do większości ludzi. Zaledwie jedna szóstka ankietowanych (17%) przyznaje, że - ogólnie rzecz biorąc - większości ludzi można ufać. Niemal powszechne (81%) jest przekonanie, że w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym. Opinie ankietowanych na ten temat są stabilne, niemal nie zmieniły się w ciągu ostatnich dwóch lat.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (164) przeprowadzono w dniach od 9 do 12 stycznia 2004 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Z DWÓCH OPINII DOTYCZĄCYCH ŻYCIA SPOŁECZNEGO W POLSCE PROSZE WYBRAĆ TĘ, KTÓRA JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM

Osoby przekonane o konieczności zachowania daleko posuniętej ostrożności wobec innych dominują we wszystkich grupach społecznych (zob. tabele aneksowe). Postawa taka wiąże się z gorszym położeniem społeczno-ekonomicznym (niższe dochody, gorsze warunki materialne rodziny, gorsze wykształcenie) oraz z trudną sytuacją życiową badanych (bezrobocie, renta, pozycja gospodyni domowej). Wśród grup społeczno-zawodowych ostrożnością i brakiem zaufania wyróżniają się rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani (tylko po 9% z nich przyznaje, że większości ludzi można ufać). Ostrożność cechuje także zdecydowaną większość uczniów i studentów, z tym jednak, że co piąty przedstawiciel tej grupy (19%) deklaruje zaufanie do ludzi.

Ufne nastawienie do innych najczęściej odnotowujemy u osób z wyższym wykształceniem, o wysokiej pozycji społeczno-zawodowej i finansowej, żyjących w dobrych warunkach materialnych. Do najbardziej ufnych należą też respondenci szczególnie zaangażowani w praktyki religijne, uczestniczący w nich kilka razy w tygodniu (deklarują oni ufny stosunek do innych dwa razy częściej niż badani niepraktykujący - 26% wobec 13%).

² Zob. komunikaty CBOS: „Grupowa aktywność społeczna Polaków w latach 1998-2004” oraz „Czy Polacy są społecznikami?”, luty 2004 (oprac. B. Wciórka).

Za Piotrem Sztompką³ należy podkreślić, że wysokie wykształcenie i pozycja zawodowa, dobra sytuacja finansowa, a także religijność są - obok kontaktów i znajomości, oparcia rodzinnego, zdrowia i bogactwa duchowego - podstawowymi zasobami kapitałowymi ludzi. Posiadanie takich zasobów stanowi swoiste ubezpieczenie przeciwko życiowym zagrożeniom, związanym także ze źle ulokowanym, zawiedzionym zaufaniem, i pozwala odważnie i otwarcie odnosić się do innych. Brak zasobów tego rodzaju oznacza natomiast, że ryzyko związane z obdarzaniem innych kredytem zaufania znacznie się zwiększa, co sprzyja przyjmowaniu nieufnych postaw.

Odpowiedzi na pytanie dotyczące zaufania do abstrakcyjnej *większości ludzi* sugerują, że Polacy są wyjątkowo nieufni⁴. Zupełnie inny obraz wyłania się jednak z odpowiedzi na pytania dotyczące zaufania do osób, które są badanym znane osobiście.

ZAUFIANIE DO RODZINY, WSPÓLPRACOWNIKÓW I SĄSIADÓW

Zdecydowana większość Polaków z ufnością odnosi się do rodziny oraz do współpracowników i sąsiadów⁵. Powszechnie i najbardziej zdecydowanie jest zaufanie osobom z kręgu najbliższej rodziny. Ufność do członków dalszej rodziny również jest niemal powszechna, ale wyraźnie mniej zdecydowana. Natomiast zaufanie do współpracowników wyrażane jest ze znacznym wahaniem - przeważają odpowiedzi: *raczej mam zaufanie*. Ze stosunkowo największą dozą nieufności ankietowani traktują swoich sąsiadów - jedna piąta (19%) deklaruje, że im nie ufa (w tym 15% twierdzi to z pewnym wahaniem, a 4% w sposób kategoriyczny).

³ Zob. P. Sztompka, *Kultura zaufania*, w: „Socjologia. Analiza społeczeństwa”, Wydawnictwo Znak, Warszawa 2003.

⁴ Zob. A. Misztalska, A. Kubiak, *Czy nowa próżnia społeczna, czyli o stanie więzi społecznej w III Rzeczypospolitej*, w: „Kultura i Społeczeństwo” (w druku)

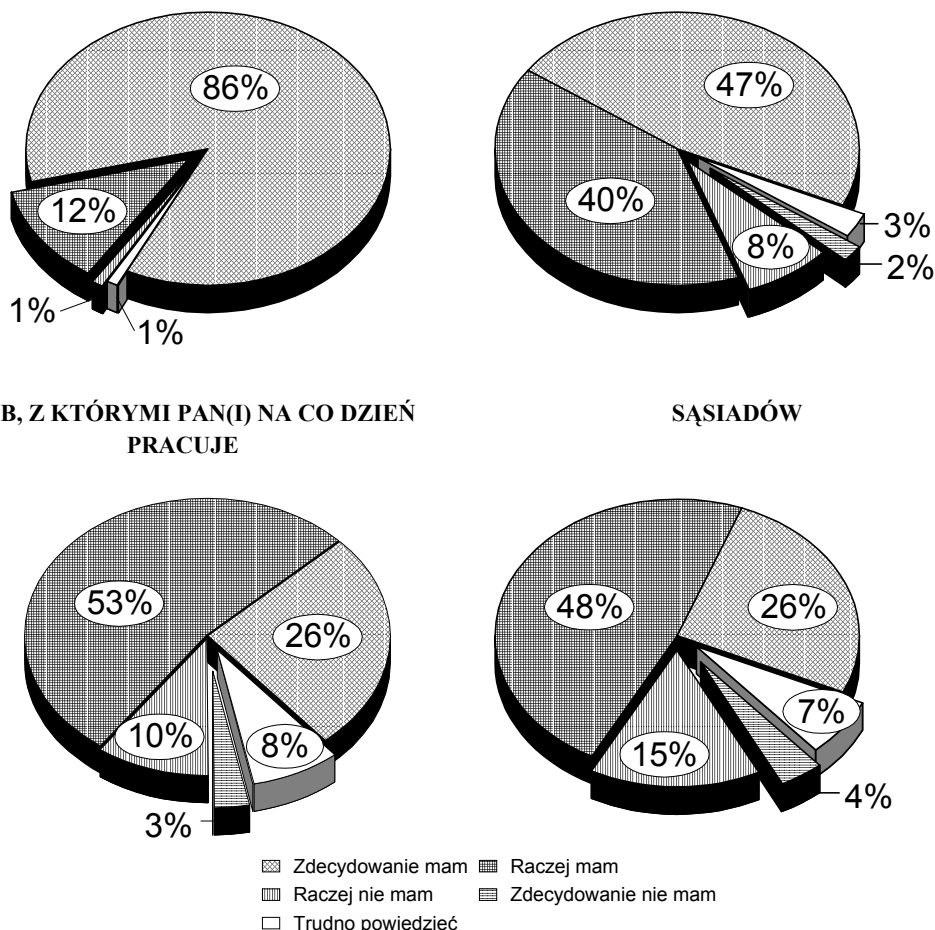
RYS. 2. CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, MA PAN(I) ZAUFANIE CZY TEŻ NIE MA PAN(I) ZAUFANIA DO:

NAJBLIŻSZEJ RODZINY - RODZICÓW,
DZIECI, MAŁŻONKA(I)

DALSZEJ RODZINY

OSÓB, Z KTÓRYMI PAN(I) NA CO DZIEŃ
PRACUJE

SĄSIADÓW

Należy podkreślić, że omawiany wymiar zaufania społecznego jest stabilny, niemal nie zmienił się w ostatnich dwóch latach. Można więc uznać, że w naszym społeczeństwie stosunki między ludźmi, których łączy pokrewieństwo, wspólna praca lub sąsiedztwo, trwale opierają się na zaufaniu. Jest ono tym powszechniejsze, im bliższe relacje wiążą badanych z omawianymi grupami - zaufaniem najczęściej cieszy się najbliższa rodzina, a następnie dalsi krewni, współpracownicy oraz sąsiedzi. Prawidłowość ta występuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych (zob. tabele aneksowe).

⁵ Nie pytamy o przyjaciół, nie może być bowiem mowy o przyjaźni, gdy brak zaufania.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	I 2002		I 2004	
	w procentach			
- najbliższej rodziny - rodziców, dzieci, małżonka(i)				
Zdecydowanie mam	84	97	86	98
Raczej mam	13		12	
Raczej nie mam	2	2	1	1
Zdecydowanie nie mam	0		0	
Trudno powiedzieć	1	1	1	1
- dalszej rodziny				
Zdecydowanie mam	42	86	47	87
Raczej mam	44		40	
Raczej nie mam	10	11	8	10
Zdecydowanie nie mam	1		2	
Trudno powiedzieć	3	3	3	3
- osób, z którymi Pan(i) na co dzień pracuje*				
Zdecydowanie mam	24	82	26	79
Raczej mam	58		53	
Raczej nie mam	8	11	10	13
Zdecydowanie nie mam	3		3	
Trudno powiedzieć	7	7	8	8
- sąsiadów				
Zdecydowanie mam	20	72	26	74
Raczej mam	52		48	
Raczej nie mam	18	21	15	19
Zdecydowanie nie mam	3		4	
Trudno powiedzieć	7	7	7	7
* Są to opinie badanych aktywnych zawodowo, którzy pracują w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu, a także dorywczo. W naszej próbie grupa ta liczy 482 osoby				

We wszystkich porównywanych grupach dominuje zaufanie do osób, z którymi łączą badanych jakieś więzi. Jednak stosunek do sąsiadów jest wyraźnie zróżnicowany społecznie. Zależy od sytuacji finansowej i warunków materialnych badanych - im są one gorsze, tym więcej osób wyraża nieufność. Najczęściej deklarują ją pracownicy fizyczno-umysłowi (32%), bezrobotni, gospodynie domowe, ale także młodzież w wieku od 18 do 24 lat (po 29%).

Do najbardziej nieufnych należą też niepraktykujący (28%) - im większe natomiast zaangażowanie badanych w praktyki religijne, tym więcej osób ufnie nastawionych do sąsiadów. Można więc powiedzieć, że religijność umacnia więzi sąsiedzkie.

ZAUFANIE DO INSTYTUCJI ŻYCIA PUBLICZNEGO

Instytucje życia publicznego⁶ są znacznie bardziej złożonym obiektem zaufania niż osoby znane osobiście. W związku z tym warto mieć świadomość, że ankietowani często nie mają wystarczających informacji i kompetencji, by racjonalnie ocenić, czy są one godne zaufania czy niegodne. Można więc sądzić, że odpowiedzi badanych w tej dziedzinie w znacznie większym stopniu mogą pozostawać pod wpływem czynników kulturowych - stereotypów i przesądów⁷.

Wiemy, że przeważająca większość Polaków darzy zaufaniem osoby, z którymi łączy ich pokrewieństwo, wspólna praca czy sąsiedztwo. Okazuje się, że niemal powszechnym zaufaniem społecznym cieszą się w Polsce również niektóre instytucje, przede wszystkim zaś te, które prowadzą działalność charytatywną: Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Caritas i PCK (82% - 86% wskazań). Zdecydowana większość Polaków ma również zaufanie do wojska, harcerstwa i Kościoła rzymskokatolickiego (75% - 76%)⁸.

Znacznym zaufaniem społecznym darzone są organizacje międzynarodowe, choć wielu badanych nie potrafi określić swojego stosunku do nich. Najlepiej postrzegane są ONZ (62%) i NATO (59%), natomiast Unii Europejskiej ufa mniej niż połowa Polaków (46%), a jedna trzecia (34%) odnosi się do niej z nieufnością. Większym zaufaniem niż UE cieszą się, poza wymienionymi, również takie instytucje krajowe, jak: policja, telewizja oraz władze lokalne (odpowiednio: 56%, 54%, 53%). Należy podkreślić, że **w stosunku do każdej z dwunastu wymienionych dotychczas instytucji odnotowujemy przewagę zaufania nad nieufnością**. W odniesieniu do UE przewaga ta jest najmniejsza, co może świadczyć, że jej pozycja wśród wymienionych instytucji jest najsłabsza.

⁶ Należy przypomnieć, że co pewien czas poddajemy ocenie respondentów **działalność** kilkunastu instytucji publicznych i organizacji. Zob. komunikat CBOS „Opinie o działalności instytucji publicznych”, luty 2004.

⁷ Zob. P. Sztompka, *op. cit.*, s. 316.

⁸ Zwraca jednak uwagę wysoki odsetek osób wyrażających nieufność do Kościoła (21%).

Tabela 2

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do:	Wskazania respondentów według terminów badań					
	I 2002			I 2004		
	Mam zaufanie*	Nie mam zaufania*	Trudno powiedzieć	Mam zaufanie*	Nie mam zaufania*	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy	89 (48)	8 (2)	3	86 (49)	9 (4)	5
- Caritasu	85 (35)	9 (3)	6	84 (40)	10 (4)	7
- PCK	85 (26)	6 (1)	9	82 (33)	8 (2)	10
- wojska	76 (27)	16 (5)	8	76 (30)	16 (4)	8
- Kościoła rzymskokatolickiego	76 (34)	21 (6)	3	75 (36)	21 (7)	4
- harcerstwa	74 (21)	8 (3)	18	75 (28)	7 (2)	18
- ONZ	63 (13)	15 (4)	21	62 (17)	16 (4)	22
- NATO	63 (13)	18 (5)	19	59 (14)	21 (5)	20
- policji	62 (10)	30 (7)	8	56 (10)	36 (11)	8
- telewizji	57 (7)	34 (7)	9	54 (8)	37 (11)	9
- władz lokalnych Pana(i) miasta/gminy	43 (5)	41 (11)	17	53 (9)	34 (9)	13
- Unii Europejskiej	49 (8)	30 (10)	21	46 (8)	34 (13)	19
- gazet	47 (5)	43 (9)	10	47 (7)	43 (10)	11
- dużych przedsiębiorstw	27 (3)	43 (11)	30	35 (4)	37 (10)	28
- związków zawodowych	22 (3)	41(13)	37	31 (6)	40 (13)	30
- Kościołów innych wyznań	30 (5)	41 (22)	29	29 (7)	45 (15)	26
- urzędników, administracji publicznej	31 (2)	52 (11)	17	33 (3)	54 (18)	14
- sądów	40 (6)	49 (14)	11	31 (6)	60 (24)	8
- Sejmu i Senatu	28 (3)	54 (12)	18	21 (2)	67 (25)	12
- rządu	42 (6)	45 (12)	13	21 (3)	68 (28)	11
- partii politycznych	15 (2)	65 (20)	19	13 (1)	72 (27)	15

* Połączone odsetki odpowiedzi *zdecydowanie* i *raczej*. W nawiasach podano odsetki odpowiedzi skrajnych. Wytłuszczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność.

Prasa, a także duże przedsiębiorstwa to instytucje, które w odbiorze społecznym budzą kontrowersje - mniej więcej równie często darzone są przez Polaków zaufaniem, co nieufnością (z tym że na temat przedsiębiorstw wielu badanych nie ma wyrobionej opinii).

Nieufne nastawienie przeważa wobec siedmiu instytucji uwzględnionych w badaniu. Niekiedy wyraźnie wiąże się ono z brakiem wykrystalizowanych poglądów -

dotyczy to przede wszystkim związków zawodowych oraz Kościołów innych wyznań. Pozostałym instytucjom Polacy jeszcze bardziej jednoznacznie odmawiają swojego zaufania. Należą do nich: administracja publiczna i sądy, a przede wszystkim - Sejm i Senat, rząd oraz partie polityczne.

Porównanie wyników sondażu sprzed dwóch lat z tegorocznymi ukazuje, że stosunek Polaków do większości omawianych instytucji jest stabilny. Na szczególne podkreślenie zasługuje natomiast drastyczne **obniżenie się poziomu społecznego zaufania do rządu** (o 23 punkty wzrósł odsetek deklarujących nieufność, o 21 punktów spadł - wyrażających zaufanie). Wyraźnie pogorszył się także stosunek Polaków do **Sejmu i Senatu** (wzrost nieufności o 13 punktów i spadek zaufania o 7 punktów) oraz **sądów** (odpowiednio o 11 i 9 punktów). **Znaczny wzrost nieufności obywateli do wymienionych instytucji państwowych oraz usytuowanie ich na najniższych (obok partii politycznych) miejscach w rankingu zaufania społecznego jest symptomem kryzysu legitymizacji instytucji władzy wykonawczej, sędowniczej i ustawodawczej w Polsce.**

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że w ostatnich dwóch latach **wzrosło zaufanie Polaków do lokalnych władz samorządowych** (o 10 punktów zwiększył się odsetek deklarujących zaufanie, o 7 punktów zmalał wyrażających nieufność) oraz **instytucji gospodarczych** reprezentowanych w badaniu przez duże przedsiębiorstwa (wzrost zaufania o 8 punktów, spadek nieufności o 6 punktów), a także **związków zawodowych** (wzrost zaufania o 9 punktów, spadek nieufności o 1 punkt).

O skali zmian świadczy fakt, że duże przedsiębiorstwa i związki zawodowe, które przed dwoma laty były na ostatnich miejscach w rankingu zaufania społecznego, obecnie sytuują się znacznie wyżej (odpowiednio 14 i 15 miejsce) zajmując pozycję, którą wówczas miał rząd.

Wykształcenie i religijność to te zasoby kapitałowe, które najsilniej różnicują społeczne zaufanie do wielu z wymienionych instytucji. Im badani są lepiej wykształceni, tym częściej na ogół ufają PCK, harcerstwu i organizacjom międzynarodowym - ONZ, NATO i UE, a także policji, dużym przedsiębiorstwom, administracji publicznej, związkom zawodowym. Wyższe wykształcenie sprzyja też zaufaniu do sądów oraz Kościołów innych

wyznań. Natomiast badani gorzej wykształceni częściej niż inni deklarują zaufanie do Kościoła rzymskokatolickiego, wojska i władz lokalnych. Ufny stosunek do tych instytucji wyróżnia przede wszystkim rolników, którzy jednocześnie są wyjątkowo nieufni wobec ONZ, NATO, Unii Europejskiej oraz policji, a także wobec dużych przedsiębiorstw i związków zawodowych (na temat których jednak wielu z nich nie ma wyrobionego zdania).

Z kolei religijność, wyrażająca się w częstym uczestnictwie w praktykach religijnych, wyraźnie umacnia zaufanie ankietowanych do Kościoła rzymskokatolickiego, Caritasu, a także wojska, harcerstwa, Kościołów innych wyznań oraz lokalnych władz samorządowych. Całkowity brak zaangażowania w praktyki religijne wyraźnie osłabia natomiast zaufanie badanych do wymienionych instytucji.

Stosunek do władz samorządowych zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ wśród instytucji władzy cieszą się one największym - i rosnącym - zaufaniem Polaków. W większości porównywanych grup społeczno-demograficznych dominują badani deklarujący zaufanie do władz lokalnych (zob. tabele aneksowe). Nieufność natomiast najczęściej żywią ludzie niepraktykujący (48%). Cechuje ona ponadto przede wszystkim bezrobotnych (46%), rencistów (43%) oraz osoby żyjące w złych warunkach materialnych (44%), a więc badanych znajdujących się w najgorszym położeniu społecznym, zdanych na pomoc władz lokalnych. Do najbardziej nieufnych zaliczają się jednak także pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (48%), którzy z kolei są szczególnie uzależnieni od tych władz ze względu na swoją działalność gospodarczą.

Generalnie jednak zaufanie do władz samorządowych jest tym częstsze, im niższe wykształcenie, mniejsze miejsce zamieszkania i silniejsza religijność badanych. Najczęściej deklarują je rolnicy (70%, w tym 26% w sposób zdecydowany), w ich rankingu zaufania władze samorządowe sytuują się już na szóstym miejscu (a na siódmym - w rankingu mieszkańców wsi oraz osób uczestniczących w praktykach religijnych raz w tygodniu). Należy więc wyraźnie podkreślić, że dla rolników, którzy żyją w najmniejszych społecznościach i są jedną z najbardziej religijnych grup w Polsce⁹, władze samorządowe są

⁹ Zob. komunikaty CBOS: „Czy Polacy spełniają oczekiwania Papieża?”, październik 2003; „Religijność Polaków na przełomie wieków”, kwiecień 2001 (oprac. B. Wciórka).

jedną z instytucji największego zaufania społecznego - obok Kościoła, organizacji charytatywnych i wojska.

OGÓLNY OBRAZ ZAUFANIA SPOŁECZNEGO

Do jasnych stron tego obrazu należą: stabilne i powszechne zaufanie Polaków do osób, z którymi łączy ich pokrewieństwo, wspólna praca lub sąsiedztwo; niezmiennie wysokie zaufanie do organizacji charytatywnych, Kościoła, wojska, harcerstwa oraz - choć w mniejszym stopniu - do policji, telewizji i organizacji międzynarodowych, a także odnotowany w ostatnich dwóch latach wzrost zaufania do lokalnych władz samorządowych, instytucji gospodarczych i związków zawodowych.

Najciemniejszym elementem omawianego obrazu jest natomiast wzrost nieufności Polaków do instytucji władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej oraz wyjątkowo niskie miejsce tych instytucji, tak jak i partii politycznych, w rankingu społecznego zaufania.

Szczególnie niekorzystnie wypada również stosunek Polaków do *większości ludzi* - przypomnijmy, że zaufanie do tak opisanego obiektu deklaruje zaledwie co szósty badany, natomiast zdecydowana większość uważa, że *w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym*.

Z porównania obu tych grup (zob. poniższa tabela) wynika jednak, że badani, którzy postulują daleko posuniętą ostrożność w relacjach międzyludzkich, darzą zaufaniem nie tylko najbliższą rodzinę, ale także organizacje charytatywne oraz wojsko równie często jak deklarujący zaufanie do większości ludzi. Są wprawdzie mniej ufni w stosunku do dalszych krewnych, współpracowników, sąsiadów oraz pozostałych instytucji, lecz różnice te są na ogół statystycznie niezbyt silne¹⁰. Wynika z tego, że wybór przez ankietowanych odpowiedzi: *w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym*, nie świadczy o uogólnionym braku

¹⁰ Porównywane grupy najbardziej różni poziom zaufania do sąsiadów, współpracowników, Kościołów innych wyznań i Unii Europejskiej.

zaufania. Wydaje się więc, że na podstawie odpowiedzi na tego typu pytanie nie powinno się stawiać diagnozy stanu zaufania społecznego w polskim społeczeństwie.

Tabela 3

Obiekty zaufania	Odsetki badanych wyrażających zaufanie lub nieufność do konkretnych grup i instytucji wśród deklarujących, że:			
	ogólnie rzecz biorąc, większości ludzi można ufać N=177		w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym N=855	
	zaufanie	nieufność	zaufanie	nieufność
Najbliższa rodzina	100	0	98	1
Dalsza rodzina	95	4	86	11
Współpracownicy*	93	3	77	15
Sąsiedzi	90	7	70	22
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	86	9	86	9
Caritas	85	10	84	10
PCK	84	9	83	7
Wojsko	78	14	76	17
Kościół rzymskokatolicki	81	15	74	23
Harcerstwo	80	6	75	7
ONZ	72	12	60	17
NATO	64	19	59	21
Policja	65	28	54	38
Telewizja	60	32	54	38
Władze lokalne miasta/gminy	61	27	52	36
UE	59	24	44	37
Gazety	54	36	46	44
Duże przedsiębiorstwa	44	31	34	39
Związki zawodowe	34	37	31	41
Kościóły innych wyznań	46	30	26	49
Urzednicy, administracja publiczna	37	54	32	54
Sądy	40	53	29	63
Sejm i Senat	27	59	20	70
Rząd	29	61	20	70
Partie polityczne	20	63	12	75

* Są to opinie badanych aktywnych zawodowo. W naszej próbie grupa ta liczy 482 osoby

ZAUFIANIE A ZAANGAŻOWANIE W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Wyniki naszego sondażu wskazują na istnienie związku między poziomem deklarowanego zaufania do osób osobiście znanych oraz niektórych instytucji życia publicznego a postawami obywatelskimi nastawionymi na współtworzenie świata wokół siebie przez dobrowolną i bezpłatną pracę na rzecz swojego środowiska (Kościoła, osiedla, wsi, miasta lub osób potrzebujących), a także społeczną działalność w organizacjach pozarządowych. Od poziomu zaufania społecznego zależy udział Polaków w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego (mierzony za pomocą zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną¹¹).

Tabela 4

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do*:	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej	
	w procentach		
- dalszej rodziny			
Tak **	25	24	37
Nie **	16	17	29
- osób, z którymi Pan(i) na co dzień pracuje***			
Tak	34	30	47
Nie	23	23	37
- sąsiadów			
Tak	26	24	38
Nie	20	14	30
*Nie uwzględniono najbliższej rodziny z powodu zbyt małej liczby badanych deklarujących brak zaufania do niej (14 osób). ** Są to połączone odpowiedzi <i>zdecydowanie i raczej</i> . *** Odpowiedzi osób aktywnych zawodowo (N=482). W tabeli pominięto „trudno powiedzieć”			

¹¹ Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną uwzględnia wszelką aktywność, tzn. dobrowolną i bezpłatną pracę na rzecz swojego środowiska lub działalność społeczną w organizacjach pozarządowych. Zob. cytowane wcześniej komunikaty CBOS: „Grupowa aktywność społeczna Polaków w latach 1998-2004” i „Czy Polacy są społecznikami?”

Ankietowani darzący zaufaniem osoby z kręgu rodziny, współpracowników oraz sąsiadów¹² angażują się w rozwiązywanie problemów swojej społeczności lokalnej oraz w działalność organizacji pozarządowych częściej niż ci, którzy nieufnie są nastawieni do ludzi znanych im osobiście. Nieufność wyraźnie utrudnia badanym wszelką działalność społeczną.

Natomiast stosunek respondentów do większości instytucji uwzględnionych w badaniu nie ma prawie żadnego wpływu na ich działalność społeczną. Jedynie zaufanie do instytucji charytatywnych - Caritasu i PCK, związków zawodowych i partii politycznych umacnia społecznikowskie zaangażowanie na rzecz środowiska lokalnego oraz organizacji pozarządowych. Do pracy na rzecz własnej społeczności mobilizuje ponadto zaufanie do władz lokalnych, urzędników oraz prasy - osoby ufające tym trzem instytucjom częściej udzielają się społecznie w swoim środowisku, niż te, które są wobec nich nieufne. Stosunek do tych instytucji nie wpływa natomiast na społeczną działalność w organizacjach pozarządowych.

Taki układ zależności może po części tłumaczyć, dlaczego odnotowany w ostatnich latach spadek zaufania Polaków do instytucji władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej nie powoduje wycofywania się obywateli z pracy społecznej na rzecz swojej społeczności i organizacji pozarządowych.

¹² Wpływu zaufania do najbliższej rodziny nie możemy analizować, bo tylko 14 osób deklaruje, że jej nie ufa.

Tabela 5

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do:	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej	
	w procentach		
- Caritasu			
Tak	26	25	39
Nie	17	18	26
- PCK			
Tak	27	25	40
Nie	12	19	24
- związków zawodowych			
Tak	33	33	48
Nie	18	21	33
- partii politycznych			
Tak	35	33	45
Nie	23	23	37
- władz lokalnych Pana(i) miasta/gminy			
Tak	28	26	41
Nie	20	23	34
- gazet			
Tak	29	25	42
Nie	21	23	33
- urzędników, administracji publicznej			
Tak	30	26	40
Nie	20	24	36
Zaufanie lub brak zaufania do pozostałych instytucji życia publicznego nie wykazuje związku z zaangażowaniem w pracę społeczną. Związki nieistotne statystycznie zaciemniono			

Odnotowujemy również, że deklarowane zaufanie do większości ludzi wiąże się z zaangażowaniem w pracę społeczną w organizacjach pozarządowych, nie ma natomiast wpływu na działalność we własnym środowisku (w rozwiązywanie problemów którego równie często angażują się osoby deklarujące zaufanie do większości ludzi, jak i opowiadające się za ostrożnością w stosunkach międzyludzkich).

Tabela 6

Która opinia jest bliższa Pana(i) poglądom?	Rrespondenci pracujący społecznie w 2003 roku		Zbiórca wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej	
	w procentach		
Ogólnie rzecz biorąc, większości ludzi można ufać	26	32	42
W stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym	24	22	36

★

★

★

W polskim społeczeństwie stosunki między ludźmi, których łączy pokrewieństwo, wspólna praca lub sąsiedztwo, na ogół opierają się na zaufaniu. Jest ono tym powszechniejsze, im bliższe relacje wiążą badanych z omawianymi grupami - zaufaniem najczęściej cieszy się najbliższa rodzina, a następnie dalsi krewni, współpracownicy oraz sąsiedzi.

Niemal powszechnym zaufaniem społecznym darzone są w Polsce instytucje prowadzące działalność charytatywną. Zdecydowana większość Polaków ma również zaufanie do wojska, harcerstwa i Kościoła rzymskokatolickiego. Ufne nastawienie przeważa także w stosunku do organizacji międzynarodowych, jak ONZ, NATO i - w mniejszym stopniu - UE, a także wobec policji, telewizji i lokalnych władz samorządowych. W odniesieniu do prasy i dużych przedsiębiorstw zaufanie jest równie częste jak nieufność. Nieufne nastawienie przeważa natomiast wobec związków zawodowych, Kościołów innych wyznań i administracji publicznej, przede wszystkim zaś - wobec sądów, Sejmu i Senatu, rządu i partii politycznych.

Należy wyraźnie podkreślić, że w postawie Polaków wobec instytucji życia publicznego silniejsze jest zaufanie (przeważa wobec dwunastu instytucji) niż nieufność (przeważa wobec siedmiu instytucji). Okazuje się ponadto, że w ostatnich dwóch latach stosunek Polaków do większości omawianych instytucji pozostał bez zmian. Na szczególne podkreślenie zasługuje jednak fakt, że od stycznia 2002 roku drastycznie obniżył się poziom społecznego zaufania do rządu. Wyraźnie pogorszył się także stosunek Polaków do Sejmu i Senatu oraz sądów. Znaczny wzrost nieufności obywateli do wymienionych instytucji państwowych oraz usytuowanie ich na najniższych (obok partii politycznych) miejscach w rankingu zaufania społecznego to symptomy kryzysu legitymizacji instytucji władzy wykonawczej, sędowniczej i ustawodawczej w Polsce.

Jednocześnie jednak w ostatnich dwóch latach wzrosło zaufanie Polaków do lokalnych władz samorządowych oraz instytucji gospodarczych reprezentowanych w badaniu przez duże przedsiębiorstwa, a także do związków zawodowych.

Wyniki naszego sondażu wskazują na istnienie związku między poziomem zaufania do osób znanych osobiście (krewnych, współpracowników i sąsiadów) oraz niektórych instytucji życia publicznego (organizacji charytatywnych, związków zawodowych, partii politycznych, lokalnych władz samorządowych, prasy oraz administracji publicznej) a postawami obywatelskimi nastawionymi na współtworzenie świata wokół siebie. Ankietowani deklarujący zaufanie do wymienionych obiektów przede wszystkim częściej niż inni dobrowolnie i bezpłatnie pracują na rzecz swojej społeczności lokalnej, na ogół też częściej poświęcają swój wolny czas na aktywność grupową w organizacjach pozarządowych, częściej więc włączają się w tworzenie społeczeństwa obywatelskiego.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Która z poniższych opinii jest bliższa Pana(i) poglądom?
 1 - Ogólnie rzecz biorąc, większości ludzi można ufać;
 2 - W stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	17	81	2	1057
Płeć				
Mężczyźni	17	81	2	507
Kobiety	16	81	3	550
Wiek				
18-24 lat	15	84	1	159
25-34	14	84	2	191
35-44	17	80	3	186
45-54	15	85	0	216
55-64	23	74	3	127
65 lat i więcej	18	78	4	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	14	83	3	398
Miasto do 20 tys.	14	84	2	129
20-100 tys.	18	80	2	207
101-500 tys.	22	77	1	200
501 tys. i więcej mieszk.	18	79	3	124
Wykształcenie				
Podstawowe	13	82	5	301
Zasadnicze zawodowe	13	87	1	275
Średnie	20	79	1	366
Wyższe	27	71	2	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	22	77	1	68
Prac. umysł. niż. szczebla	24	73	3	106
Pracownicy fiz. - umysł.	14	86	0	76
Robotnicy wykwalifikowani	17	82	1	90
Robotnicy niewykwalifik.	9	89	2	35
Rolnicy	9	91	0	56
Pracujący na własny rach.	18	77	4	46
Bierni zawodowo				
Renciści	14	81	5	111
Emeryci	21	75	4	204
Uczniowie i studenci	19	81	0	83
Bezrobotni	12	87	1	124
Gospodynie domowe i inni	8	90	2	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	21	78	2	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	18	82	0	78
sekt. pryw. poza rolnict.	15	83	2	177
prywatnym gosp. rolnym	12	88	0	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	10	89	1	126
300-399	10	89	1	81
400-599	11	87	2	190
600-800	20	78	2	172
Powyżej 800 zł	24	75	2	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	12	86	2	328
Średnie	17	81	3	472
Dobre	24	75	1	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	26	70	3	65
Raz w tygodniu	17	80	2	552
1-2 razy w miesiącu	16	84	0	125
Kilka razy w roku	14	81	4	185
W ogóle nie uczestniczy	13	86	1	128
Poglądy polityczne				
Lewica	19	80	1	200
Centrum	15	83	2	305
Prawica	21	78	1	261
Trudno powiedzieć	13	82	4	288

Tabela 2. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do sąsiadów?

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	74	19	7	1056
Płeć				
Mężczyźni	75	19	6	507
Kobiety	72	19	8	549
Wiek				
18-24 lat	66	29	6	159
25-34	74	21	5	191
35-44	66	24	10	186
45-54	72	17	12	216
55-64	82	11	7	127
65 lat i więcej	84	14	3	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	72	20	8	397
Miasto do 20 tys.	75	19	5	129
20-100 tys.	72	21	7	207
101-500 tys.	75	19	7	200
501 tys. i więcej mieszk.	78	14	8	124
Wykształcenie				
Podstawowe	76	18	6	301
Zasadnicze zawodowe	65	26	9	275
Średnie	74	18	8	365
Wyższe	85	10	5	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	84	9	7	68
Prac. umysł. niż. szczebla	75	16	9	106
Pracownicy fiz.-umysł.	60	32	8	76
Robotnicy wykwalifikowani	79	16	5	90
Robotnicy niewykwalifik.	55	30	15	35
Rolnicy	73	15	12	56
Pracujący na własny rach.	75	17	8	46
Bierni zawodowo				
Renciści	75	15	10	111
Emeryci	83	14	3	204
Uczniowie i studenci	73	22	5	83
Bezrobotni	65	29	6	124
Gospodynie domowe i inni	59	29	12	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	73	19	9	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	75	19	7	78
sekt. pryw. poza rolnict.	72	21	7	176
prywatnym gosp. rolnym	70	18	12	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	65	26	9	126
300-399	73	24	3	81
400-599	71	24	5	189
600-800	79	14	7	172
Powyżej 800 zł	82	14	5	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	67	25	8	328
Średnie	76	18	7	472
Dobre	77	15	8	256
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	79	14	7	65
Raz w tygodniu	77	15	8	552
1-2 razy w miesiącu	73	23	5	125
Kilka razy w roku	68	24	8	185
W ogóle nie uczestniczy	65	28	7	128
Poglądy polityczne				
Lewica	74	21	5	200
Centrum	75	17	8	304
Prawica	76	17	7	261
Trudno powiedzieć	69	22	9	288

Tabela 3. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **Kościół rzymskokatolickiego?**

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	75	21	4	1056
Płeć				
Mężczyźni	72	25	3	507
Kobiety	77	19	4	549
Wiek				
18-24 lat	72	25	3	159
25-34	64	33	3	191
35-44	77	20	4	184
45-54	74	21	5	216
55-64	79	17	5	127
65 lat i więcej	85	12	2	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	85	12	3	398
Miasto do 20 tys.	73	21	6	129
20-100 tys.	71	27	2	207
101-500 tys.	65	32	3	200
501 tys. i więcej mieszk.	67	27	6	123
Wykształcenie				
Podstawowe	82	15	4	301
Zasadnicze zawodowe	74	22	3	275
Średnie	70	26	4	365
Wyższe	73	23	4	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	75	17	8	68
Prac. umysł. niż. szczebla	73	22	4	105
Pracownicy fiz.- umysł.	73	26	1	76
Robotnicy wykwalifikowani	71	24	4	90
Robotnicy niewykwalifik.	54	42	4	35
Rolnicy	91	5	4	56
Pracujący na własny rach.	70	26	4	46
Bierni zawodowo				
Renciści	78	18	5	111
Emeryci	83	15	2	204
Uczniowie i studenci	72	26	1	83
Bezrobotni	67	28	4	124
Gospodynie domowe i inni	71	23	6	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	77	18	5	173
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	64	32	4	78
sekt. pryw. poza rolnict.	67	28	4	177
prywatnym gosp. rolnym	91	5	5	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	75	22	3	126
300-399	77	21	2	81
400-599	77	22	1	190
600-800	75	22	2	171
Powyżej 800 zł	76	22	1	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	73	23	4	328
Średnie	74	22	4	471
Dobre	79	17	3	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	93	7	0	65
Raz w tygodniu	88	10	2	552
1-2 razy w miesiącu	70	19	11	125
Kilka razy w roku	63	34	4	185
W ogóle nie uczestniczy	32	64	4	127
Poglądy polityczne				
Lewica	62	34	3	200
Centrum	75	23	2	305
Prawica	87	11	2	260
Trudno powiedzieć	73	20	7	288

Tabela 4. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **władz lokalnych Pana(i) miasta/gminy?**

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	53	34	13	1057
Płeć				
Mężczyźni	52	37	10	507
Kobiety	53	32	15	550
Wiek				
18-24 lat	50	40	10	159
25-34	50	41	9	191
35-44	50	37	14	186
45-54	56	31	13	216
55-64	55	29	16	127
65 lat i więcej	56	28	16	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	62	28	10	398
Miasto do 20 tys.	55	33	12	129
20-100 tys.	54	32	14	207
101-500 tys.	38	47	16	200
501 tys. i więcej mieszk.	41	42	17	124
Wykształcenie				
Podstawowe	56	29	16	301
Zasadnicze zawodowe	54	36	10	275
Średnie	51	35	14	366
Wyższe	48	42	10	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	49	40	12	68
Prac. umysł. niż. szczebla	55	37	7	106
Pracownicy fiz.- umysł.	54	32	14	76
Robotnicy wykwalifikowani	63	28	9	90
Robotnicy niewykwalifik.	34	42	25	35
Rolnicy	70	22	8	56
Pracujący na własny rach.	45	48	8	46
Bierni zawodowo				
Renciści	45	43	11	111
Emeryci	59	23	19	204
Uczniowie i studenci	56	35	10	83
Bezrobotni	42	46	12	124
Gospodynie domowe i inni	48	33	19	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	56	35	9	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	52	33	14	78
sekt. pryw. poza rolnict.	48	40	12	177
prywatnym gosp. rolnym	70	22	8	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	54	36	10	126
300-399	48	42	9	81
400-599	57	34	9	190
600-800	52	36	12	172
Powyżej 800 zł	57	32	11	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	44	44	12	328
Średnie	56	29	15	472
Dobre	57	32	10	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	50	37	12	65
Raz w tygodniu	61	27	12	552
1-2 razy w miesiącu	49	38	13	125
Kilka razy w roku	46	43	10	185
W ogóle nie uczestniczy	33	48	19	128
Poglądy polityczne				
Lewica	51	40	9	200
Centrum	58	32	10	305
Prawica	60	34	7	261
Trudno powiedzieć	43	33	24	288

Tabela 5. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do Unii Europejskiej?

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	34	19	1057
Płeć				
Mężczyźni	46	36	18	507
Kobiety	46	33	21	550
Wiek				
18-24 lat	64	29	8	159
25-34	53	35	11	191
35-44	37	40	23	186
45-54	43	37	20	216
55-64	47	33	20	127
65 lat i więcej	36	31	33	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	42	37	21	398
Miasto do 20 tys.	54	31	15	129
20-100 tys.	47	34	19	207
101-500 tys.	50	30	19	200
501 tys. i więcej mieszk.	44	36	19	124
Wykształcenie				
Podstawowe	34	40	26	301
Zasadnicze zawodowe	44	36	19	275
Średnie	51	32	17	366
Wyższe	67	23	9	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	67	25	8	68
Prac. umysł. niż. szczebla	61	26	13	106
Pracownicy fiz.- umysł.	41	43	16	76
Robotnicy wykwalifikowani	49	38	13	90
Robotnicy niewykwalifik.	29	38	33	35
Rolnicy	25	46	29	56
Pracujący na własny rach.	55	33	12	46
Bierni zawodowo				
Renciści	40	34	26	111
Emeryci	40	29	32	204
Uczniowie i studenci	67	28	6	83
Bezrobotni	39	44	17	124
Gospodynie domowe i inni	39	45	16	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	53	34	13	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	52	39	9	78
sekt. pryw. poza rolnict.	51	31	18	177
prywatnym gosp. rolnym	26	42	32	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	33	44	24	126
300-399	47	35	18	81
400-599	48	36	16	190
600-800	50	31	19	172
Powyżej 800 zł	55	28	17	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	34	45	21	328
Średnie	46	33	21	472
Dobre	63	23	14	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	37	44	19	65
Raz w tygodniu	44	36	19	552
1-2 razy w miesiącu	45	27	27	125
Kilka razy w roku	57	29	14	185
W ogóle nie uczestniczy	44	35	20	128
Poglądy polityczne				
Lewica	56	29	15	200
Centrum	52	32	16	305
Prawica	47	41	12	261
Trudno powiedzieć	33	34	32	288

Tabela 6. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **sądów**?

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	60	8	1057
Płeć				
Mężczyźni	30	64	6	507
Kobiety	33	57	11	550
Wiek				
18-24 lat	35	58	7	159
25-34	38	57	5	191
35-44	33	57	10	186
45-54	27	67	7	216
55-64	23	70	8	127
65 lat i więcej	30	55	15	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	55	12	398
Miasto do 20 tys.	33	57	10	129
20-100 tys.	30	63	7	207
101-500 tys.	31	64	5	200
501 tys. i więcej mieszk.	25	71	4	124
Wykształcenie				
Podstawowe	29	59	12	301
Zasadnicze zawodowe	33	59	9	275
Średnie	27	65	7	366
Wyższe	45	52	3	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	40	53	6	68
Prac. umysł. niż. szczebla	41	56	3	106
Pracownicy fiz.- umysł.	22	72	6	76
Robotnicy wykwalifikowani	28	62	9	90
Robotnicy niewykwalifik.	40	55	6	35
Rolnicy	31	53	16	56
Pracujący na własny rach.	28	68	4	46
Bierni zawodowo				
Renciści	29	55	16	111
Emeryci	28	62	10	204
Uczniowie i studenci	41	52	7	83
Bezrobotni	25	70	6	124
Gospodynie domowe i inni	32	61	7	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	37	56	7	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	64	3	78
sekt. pryw. poza rolnict.	28	67	5	177
prywatnym gosp. rolnym	32	54	14	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	25	65	10	126
300-399	40	53	7	81
400-599	32	58	10	190
600-800	28	64	8	172
Powyżej 800 zł	32	63	4	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	26	65	10	328
Średnie	31	60	9	472
Dobre	38	56	6	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	33	64	3	65
Raz w tygodniu	31	59	10	552
1-2 razy w miesiącu	31	58	10	125
Kilka razy w roku	38	58	4	185
W ogóle nie uczestniczy	21	71	7	128
Poglądy polityczne				
Lewica	32	64	4	200
Centrum	32	61	8	305
Prawica	30	65	5	261
Trudno powiedzieć	31	53	16	288

Tabela 7. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **Sejmu i Senatu**?

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	67	12	1056
Płeć				
Mężczyźni	21	72	7	507
Kobiety	20	63	17	549
Wiek				
18-24 lat	23	64	14	159
25-34	18	73	9	191
35-44	16	71	12	186
45-54	23	68	9	216
55-64	28	64	8	126
65 lat i więcej	18	63	20	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	64	15	398
Miasto do 20 tys.	25	60	14	129
20-100 tys.	18	73	9	207
101-500 tys.	16	74	9	200
501 tys. i więcej mieszk.	24	68	8	123
Wykształcenie				
Podstawowe	20	62	18	301
Zasadnicze zawodowe	21	69	10	275
Średnie	20	70	11	365
Wyższe	25	71	5	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	27	69	4	68
Prac. umysł. niż. szczebla	24	67	9	106
Pracownicy fiz.- umysł.	12	77	12	76
Robotnicy wykwalifikowani	16	78	6	90
Robotnicy niewykwalifik.	9	71	20	35
Rolnicy	28	54	19	56
Pracujący na własny rach.	24	69	7	46
Bierni zawodowo				
Renciści	22	65	13	110
Emeryci	21	62	17	204
Uczniowie i studenci	25	61	14	83
Bezrobotni	20	71	9	124
Gospodynie domowe i inni	16	71	13	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	22	69	9	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	17	74	8	78
sekt. pryw. poza rolnict.	17	74	9	177
prywatnym gosp. rolnym	28	52	19	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	17	69	14	126
300-399	14	78	7	81
400-599	28	65	9	189
600-800	20	68	12	172
Powyżej 800 zł	25	68	7	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	13	75	12	327
Średnie	21	66	13	472
Dobre	29	60	11	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	14	75	11	65
Raz w tygodniu	20	66	14	552
1-2 razy w miesiącu	20	66	13	124
Kilka razy w roku	26	66	8	185
W ogóle nie uczestniczy	19	71	10	128
Poglądy polityczne				
Lewica	30	65	5	200
Centrum	25	65	10	304
Prawica	19	75	6	261
Trudno powiedzieć	11	65	24	288

Tabela 8. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **rządu**?

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	68	11	1057
Płeć				
Mężczyźni	19	73	8	507
Kobiety	23	63	13	550
Wiek				
18-24 lat	18	70	13	159
25-34	18	74	8	191
35-44	18	73	10	186
45-54	23	69	8	216
55-64	25	65	10	127
65 lat i więcej	27	58	15	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	64	15	398
Miasto do 20 tys.	25	65	10	129
20-100 tys.	23	71	6	207
101-500 tys.	20	71	9	200
501 tys. i więcej mieszk.	16	76	7	124
Wykształcenie				
Podstawowe	22	63	14	301
Zasadnicze zawodowe	22	68	11	275
Średnie	20	71	9	366
Wyższe	21	74	6	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	18	76	6	68
Prac. umysł. niż. szczebla	17	73	10	106
Pracownicy fiz.- umysł.	19	74	8	76
Robotnicy wykwalifikowani	20	72	8	90
Robotnicy niewykwalifik.	20	67	13	35
Rolnicy	26	57	17	56
Pracujący na własny rach.	30	63	7	46
Bierni zawodowo				
Renciści	20	64	16	111
Emeryci	29	60	12	204
Uczniowie i studenci	20	68	12	83
Bezrobotni	18	73	9	124
Gospodynie domowe i inni	12	80	8	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	19	71	9	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	23	66	11	78
sekt. pryw. poza rolnict.	18	75	7	177
prywatnym gosp. rolnym	27	55	18	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	18	73	9	126
300-399	23	72	5	81
400-599	21	68	12	190
600-800	20	71	9	172
Powyżej 800 zł	24	68	8	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	76	9	328
Średnie	24	63	13	472
Dobre	24	67	9	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	17	74	8	65
Raz w tygodniu	21	68	11	552
1-2 razy w miesiącu	19	67	13	125
Kilka razy w roku	25	66	10	185
W ogóle nie uczestniczy	23	68	9	128
Poglądy polityczne				
Lewica	32	59	10	200
Centrum	23	69	9	305
Prawica	15	81	4	261
Trudno powiedzieć	18	63	19	288

Tabela 9. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie, czy też nie ma Pan(i) zaufania, do **partii politycznych?**

(%)

	Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	72	15	1057
Płeć				
Mężczyźni	13	76	11	507
Kobiety	13	68	18	550
Wiek				
18-24 lat	10	71	19	159
25-34	13	77	10	191
35-44	9	76	15	186
45-54	16	72	12	216
55-64	21	67	12	127
65 lat i więcej	11	69	21	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	12	68	20	398
Miasto do 20 tys.	18	67	15	129
20-100 tys.	10	76	14	207
101-500 tys.	14	76	10	200
501 tys. i więcej mieszk.	13	79	8	124
Wykształcenie				
Podstawowe	13	67	20	301
Zasadnicze zawodowe	14	74	12	275
Średnie	11	74	15	366
Wyższe	16	77	7	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	13	80	7	68
Prac. umysł. niż. szczebla	16	72	11	106
Pracownicy fiz.- umysł.	8	75	16	76
Robotnicy wykwalifikowani	13	75	12	90
Robotnicy niewykwalifik.	3	81	16	35
Rolnicy	20	55	25	56
Pracujący na własny rach.	12	75	13	46
Bierni zawodowo				
Renciści	16	71	13	111
Emeryci	14	68	17	204
Uczniowie i studenci	13	68	19	83
Bezrobotni	10	76	14	124
Gospodynie domowe i inni	10	76	14	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	13	77	10	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	13	74	13	78
sekt. pryw. poza rolnict.	11	76	13	177
prywatnym gosp. rolnym	20	54	26	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	13	73	14	126
300-399	14	78	9	81
400-599	14	71	15	190
600-800	10	75	14	172
Powyżej 800 zł	15	72	13	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	9	78	13	328
Średnie	14	70	16	472
Dobre	16	69	15	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	5	76	19	65
Raz w tygodniu	13	71	16	552
1-2 razy w miesiącu	14	69	17	125
Kilka razy w roku	18	73	10	185
W ogóle nie uczestniczy	9	79	12	128
Poglądy polityczne				
Lewica	19	71	10	200
Centrum	12	76	11	305
Prawica	14	75	11	261
Trudno powiedzieć	9	66	25	288